

Notat

Studietur til Tyskland den 14. til 16. september 2022 - afrapportering

14. oktober 2022

Sagsnummer
2022-0215643

Kultur- og Fritidsudvalget var på studietur i Tyskland den 14. til 16. september 2022, hvor udvalget besøgte Frankfurt og Kassel.

Dokumentnummer
2022-0215643-33

Turens formål og program var besluttet på udvalgets møde den 21. juni 2022.

På studieturen deltog følgende fra udvalget:

- Mia Nyegaard, borgmester
- Kashif Ahmad
- Frederik W. Kronborg
- Stine Finné Toft
- Lea Friedberg
- Klaus Mygind
- Louise Theilade Thomsen
- Mathilde Kastbjerg

Fra forvaltningen deltog administrerende direktør Søren Pedersen, direktør Esben Danielsen, direktør Lars Laustrup, leder af Sekretariatet Solvejg Schultz-Jakobsen og udvalgets sekretær Henning Strange.

København er Verdens Arkitekturhovedstad i 2023, og Frankfurt var bl.a. valgt fordi Frankfurt, udover at være kendt for messe-virksomhed, finans- og transportcentrum også har et særligt fokus på kultur, arkitektur og byudvikling. Formålet var at få et indtryk af, hvordan det er muligt at bruge arkitektur som en driver til at skabe rum og steder i en by, så borgerne kan udfolde deres kulturliv.

Frankfurt har desuden brugt kulturen som driver for byudviklingen med etableringen af museums-riveraen med 39 museer knyttet sammen af parker og byrum.

Borgmester- og
Direktionssekretariat
Borgmestersekretariat
Københavns Rådhus,
Rådhuspladsen 1
1550 København V

Kassel var valgt, fordi byen hvert 5. år er vært for udstillingen af moderne kunst og samtidskunst Documenta, i

EAN-nummer
5798009780515

2022 under betegnelsen: "Documenta fifteen". Udstillingen strækker sig over godt tre måneder (100 dage), og er internationalt kendt og mere end en udstilling. Det er en aktiv del af byen og byrummet.

Formålet var at høre om samspillet mellem byen og udstillingen og få et indtryk af, hvilke erhvervs- og brandingstrategier der har understøttet, at Documenta er blevet Kassels adelsmærke og kendt langt ud over byen og landets grænser.

Kommunen har et stort praktisk og økonomisk samarbejde med udstillingen, og det var således en mulighed for at høre om, hvordan kommunens og Documentas samarbejde har udviklet sig gennem årene, og hvilke udfordringer man har været igennem.

Endelig var en rundtur rundt i udstillingen en del af formålet for at få en fornemmelse af volumen, indretning og muligheder for de besøgende m.v.

Den 14. september 2022

Besøg og modtagelse på Frankfurt Rådhus

Frankfurt Kommune var vært for en kortere formel modtagelse af udvalget. Fra Frankfurt Kommune deltog byrådsmedlem Ina Hauck og chef for Kulturforvaltningen Siybille Linke, som bød udvalget velkommen og udtrykte glæde over, at udvalget havde valgt at besøge Frankfurt. Ina Hauck fortalte om rådhusets historie, herunder genopbygningen efter 2. verdenskrig, og hvordan uvurderlige malerier fra Rådhuset var blevet reddet under krigen og geninstalleret i bygningen.

Besøg på Frankfurts Historiske Museum

Efter modtagelsen på rådhuset gik turen til Frankfurts Historiske Museum, hvor der var en rundvisning og oplæg af museets direktør Dr. Jan Gerchow. Oplægget havde særligt fokus på byudviklingen i Frankfurt de seneste par hundrede år, og de arkitektoniske og byplanmæssige valg, der gennem tiden er truffet i forbindelse med genopbygningen af byen efter anden verdenskrig og genopbygningen af den gamle bydel, hvor man har formået at bevare gamle bygninger, samtidig med at man har bygget ny arkitektur.

Frankfurts Historiske Museum

Rundtur med kurator Dr. Yorck Förster fra Det tyske Arkitekturmuseum

Efter oplæg på museet var udvalget på en guidet gåtur i den gamle bydel i Frankfurt, hvor udvalget blev præsenteret for de planmæssige udfordringer og løsninger, der var valgt i forbindelse med genopbygningen af bymidten.

Udvalget blev blandt andet præsenteret for den særlige planløsning, som er valgt i den gamle bydel, hvor bilparkering og affaldshåndtering er henlagt til en stor underjordisk parkering under bydelen, for at skåne den gamle by. Endvidere var der flere eksempler på, hvordan moderne arkitektur og byplanudvikling kan kombineres med ældre byggestil.

Over frokost var der en guidet bustur rundt for at se steder i Frankfurt med særlig byplanmæssig og arkitektonisk interesse. Ruten gik bl.a. forbi de mange små og store museer på Museumsufer, herunder det tyske museum for arkitektur, Schirn Kunsthalle mv.

Ernst Mayhaus selskabets museum

Rundturen endte på Ernst Mayhaus Selskabets Museum, hvor direktør for museet, Christina Treutlein stod for en rundvisning og holdt oplæg.

Ernst Mays boliger er tidstypiske modernistiske boliger fra 1920'erne, som efter datidens standarder adskilte sig væsentligt fra tilsvarende utilstrækkeligt udstyrede og trange lejlighedskomplekser. På mange måder er Ernst Mays boliger forløber for mange af de ideer, som ses i dag i moderne rækkehusbyggeri med små funktionelle rum og godt lysindfald, centralt varmekyr og en lille have.

Frankfurt havne- og skaterpark.

Dagen blev afsluttet med et besøg på Frankfurts Havne- og Skaterpark, hvor udvalget hørte nærmere om nyere byudvikling og integration af rekreative områder. Området har tidligere været et stort havneindustri-område og huser nu en af Europas største skaterparker og benyttes dagligt af mange af byens indbyggere. Det er et blandet erhvervs- og boligområde, og der er gang i byggerier af højhuse til boliger i området, samtidig med at det prioriteres at bevare de grønne og rekreative områder.

I parken ligger en kommunalt finansieret kunst-café "Kunstverein Familie Montez", som drives af en gruppe kunstnere på frivillig basis. Caféen benyttes til udstillingsrum og aktivitetshus og fungerer som en aktiv del af det lokale kulturliv. Lokalerne er bygget ind under en vejbro, hvilket giver en helt særlig arkitektur og mulighed for udformning af udstillingsfaciliteter.

Café "Kunstverein Familie Montez

Den 15. september 2022

Kassel - Møde med Documenta

Den efterfølgende dag tog udvalget til Kassel. Første stop var et møde med ledelsen af Documenta ved teknisk direktør Martin Fokken. Han fortalte nærmere om opstarten af Documenta, ide-grundlaget og organiseringen, herunder samarbejdet med Kassel Kommune.

Siden 1955 har Documenta været vist i Kassel hvert femte år. På kunstudstillingen kan man opleve de nyeste tendenser og de mest banebrydende kunstnere på den internationale kunstscene. Documenta vises på forskellige nye og historiske steder i det centrale Kassel eksempelvis museet Fridericianum, som åbnede i 1779.

Documenta 15, der i år var kurateret af det Jakarta-baserede kunstnerkollektiv ruangrupa, tager udgangspunkt i begrebet "lumbung" - en indonesisk betegnelse for kollektivt organiserede rislader centreret omkring værdier som bl.a. solidaritet og bæredygtighed. Ruangrupa har haft fuld kunstnerisk frihed til at tilrettelægge udstillingen, som i år havde et meget tydeligt politisk præg.

Direktør Martin Fokken fortalte om erfaringer med samarbejdet med Kassel Kommune, og hvordan de arbejder med at forberede udstillingen i samarbejde med kommunen, og hvordan de løbende op- og nedskalere organisationen og samarbejdet, fordi udstillingen kun afvikles hvert 5. år. I mellemårene er der således kun få fastansatte i organisationen, mens der opskaleres massivt med frivillige og lønnet personale under udstillingen, også frivillige fra andre lande.

Documenta fifteen

Rundvisning i Kassel Øst

Efter oplægget var der en rundvisning på tre udvalgte udstillingssteder i Kassel Øst. Documenta foregår overalt i Kassel og har en meget synlig påvirkning i bybilledet.

Kassel adskiller sig fra Københavns Kommune ved, at der er adskillige nedlagte erhvervsejendomme og andre nedlagte bygninger, som kan tages i brug som udstillingsfaciliteter. Udvalget besøgte en stor nedlagt fabriksbygning, en kirke og en nedlagt svømmehal, som alle blev benyttet som udstillingsrum.

Møde med Kassel kulturforvaltning.

Efter rundvisningen på de tre udstillingssteder havde udvalget møde med Kassel kulturforvaltning, ved byrådsmedlem Dr. Susanne Völker. Hun fortalte om kommunens samarbejde med documenta, og hvordan samarbejdet har udviklet sig siden udstillingens start. I år havde der været meget international debat om antisemitisme på grund af et enkelt kunstværk og Ruangrupas særligt aktivistiske tilgang til kunst. Kommunen har imidlertid et fast og bredt politisk forankret princip om ikke at blande sig i udstillingens kunstneriske indhold, uanset det store kommunale økonomiske tilskud til udstillingen.

Delegationen fra København og Dr. Susanne Völker

Dagen blev afsluttet med en guidet gåtur gennem Kassel og rundvisning på Documenta Halle.

Den 16. september 2022

Besøg på Det Jødiske Museum i Frankfurt

Den sidste dag startede med et besøg på Det Jødiske Museum i Frankfurt med oplæg ved direktør prof. Dr. Mirjam Wenzel. Museet er nybygget og har en helt særlig arkitektur, som skal afspejle de særlige omstændigheder for jøder i tysk historie.

Møde med kulturforvaltningen i Frankfurt

Udvalget mødtes med chefen for kulturforvaltningen i Frankfurt, Sibylle Linke. Hun fortalte om udviklingen af Museumsufer, som er et samarbejde mellem 39 museer i Frankfurt ved bredden af floden Main. Samarbejdet mellem de mange museer har givet Frankfurt en fremtrædende plads i tysk kunstliv.

Det har været en særlig mulighed i Frankfurt, fordi byen har haft en museumsstrategi om at indrette og overtage museer i de gamle store herskabsvillaer, der ligger centralt i byens centrum.

Kommunen og museerne har herudover udviklet et fælles museumskort, således at man kan købe årskort til alle 39 museer samlet. Fordelingen af indtægter fra billetsalget fordeles efter en solidarisk ordning.

En voksenbillet til 2 følgende dage koster ca. 150 kr., mens et årskort koster ca. 660 kr.

Effekten af det samlede museumskort har været meget positiv. Særligt besøgende fra områderne udenfor Frankfurt har benyttet sig af muligheden for at købe årskort.

Møde med Creative Hub, Frankfurt

Sidste punkt på dagsordenen var et møde med Creative Hub, ved direktør Manuela Schiffner og projektleder Kathrin Ahrens. Creative Hub er et udviklingsprojekt, igangsat af Frankfurt Kommune og arbejder med udgangspunkt i Frankfurts "Creative Masterplan" med at udvikle kreative miljøer i Frankfurt. De holdt et oplæg om udfordringer og erfaringer med udvikling og understøttelse af kreative miljøer.

På mødet deltog Oliver Schwebel fra Cluster Kreativwirtschaft Hessen, som fortalte om et konkret udviklingsprojekt, som handler om at udvikle en nedlagt bankbygning, Bethmannhof, til et "House of Creativity and Innovation".

Møde med Creative Hub, Frankfurt

Regnskab for Kultur- og Fritidsudvalgets studietur:

	Budget	Regnskab
Fly til og fra Frankfurt	40.000	48.230
Leje af minibus	35.000	5.500
Hotellovernatning	35.000	59.150
Tog	0	3.750
Forplejning	35.000	14.524
Gaver	10.000	3.932
Diverse	5.000	-
Entre og rundvisning documenta	-	3.481
Taxi	-	1.019
I alt	160.000	139.486

Note vedr. overnatning.

Hotelludgiften svarer til 1.900 kr. pr. overnatning pr. person, ex. morgenmad (210 kr.) Der er tale om en relativ høj overnatningspris. Dels var der udsolgt på de hoteller, hvor overnatningsprisen var billigere, dels var valget af hotel begrundet i, at det ville være hensigtsmæssigt at bo et sted, som gjorde det relativt let at komme til og fra

hotellet, herunder lufthavnen. Endelig blev rejsens program tilpasset, så turen blev reduceret med en overnatning for så i stedet at have en meget tidlig afrejse fra København den 14. september 2022.

Forskellige nedslag fra turen:

Frankfurt, Sct. Paul's Kirke

Frankfurt, Schirn Kunsthalle

Frankfurt, Neues Alt Stadt

Frankfurt, Det Jødiske Museum

Kassel, møde med Documentas ledelse

Kassel, Hallenbad Ost

Kassel, Hübner Stammsitz

Kassel, Fridericianum